

Euthanasie wordt steeds meer 'geassisteerde zelfdoding'

Een mens leeft verweven met zijn omgeving. Ook zijn sterven is geen geïsoleerd gebeuren. Zelfs euthanasie is een vraag aan een 'andere'. © RR

Het dominante discours in de media over euthanasie als de vanzelfsprekende invulling van de goede, menswaardige dood, daagt ons uit. Euthanasie wordt steeds meer 'geassisteerde zelfdoding', zeker bij zenuwaandoeningen of ondraaglijk psychisch lijden. En het kan geen kwaad te belichten dat menselijke zelfbeschikking niet zomaar de relaties met de naasten kan negeren.

Het euthanasiedebat staat weer op de politieke agenda. In de grote media heerst een stilaan door velen als ongezonder ervaren dominantie van steeds dezelfde stem over euthanasie en palliatieve zorg. Je krijgt verkeerdelijk de indruk dat er in Vlaanderen maar één expert van het levenseinde is. Het was geen toeval dat onlangs, net op de dag dat duizend zorgverleners zich op het congres van de Federatie Palliatieve Zorg Vlaanderen in Brugge bogen over de vele kwetsbare ouderen, de in de media breed uitgesmeerde euthanasie op een transgender met de aandacht ging lopen. Daarom is het goed dat in *Tertio* nr. 716 van 30/10 en nadien ook in *DS Weekblad* van 2/11 een tegengesteld klonk.

Kritische bevraging

De emotionele discussie over het dramatische, maar weinig voorkomende euthanasievraagstuk bij minderjarigen moet ons niet afleiden van onderliggende uitdagingen. Door de voortdurende campagne worden we geruisloos besmet door één discours. Euthanasie zelf wordt steeds meer de vanzelfsprekende invulling van de goede, menswaardige dood, al ben je natuurlijk vrij in je keuze. Hier wordt een mechanisme zichtbaar dat ook andere domeinen van ons samenleven stuurt: steeds opnieuw denkbeelden afvuren op mensen totdat ze door hun vertrouwde ook vanzelfsprekend worden. Elke reserve of kritische bevraging wordt geïrriteerd afgewezen als een reactionaire, betuttelende reflex of een tekort aan betrokkenheid bij de lijdende mens. Laat het duidelijk zijn: ook wij beseffen dat euthanasie soms de minst slechte oplossing is, die we trouwens mee begeleiden.

Daarnaast weten we ook dat het spreken over euthanasie voor velen de manier is om hun levenseinde bespreekbaar te maken. 'Euthanasia talk' noemt de Amerikaanse antropologe Frances Norwood dat; de meeste mensen die over euthanasie spreken, laten zich uiteindelijk niet euthanaseren, toont haar onderzoek in Nederland. Reden te meer om bij elke euthanasievraag in het spanningsveld te gaan staan en op zoek te gaan waar voor deze mens in deze situatie echte menselijkheid ligt. Hier voelen we ons uitgedaagd om in de tegenstroom te gaan staan.

'Meeste mensen die over euthanasie spreken, laten zich uiteindelijk niet euthanaseren.'

Vooreerst: sterven is een levensfase die als proces nog iets kan toevoegen aan een mensenleven. Mensen en hun omgeving moeten dus de tijd krijgen en nemen om die weg van sterven te gaan. Ten tweede: kwetsbaarheid is net zoals ouderdom en ziekte geen fiasco van menszijn, maar een appel op menselijke zorg, nabijheid en grootheid. Vaak getuigen mensen dat net die zorgperiode de meest intense uit hun leven is. Een menselijke samenleving moet die zorg wel mogelijk maken door een ernstige

uitbouw en financiering van de psychiatrie, de Woon- en Zorgcentra, de palliatieve supportteams, en eigenlijk alle gewone zorgafdelingen. Wat een sociaal-ethische uitdaging.

Ondraaglijk licht

Ten derde: een samenleving die op de levensmoeheid van ouderen geen ander antwoord suggereert dan de zachte dood is een inspiratieloze samenleving die dringend op zoek moet naar waar de werkelijke waarde van mensen ligt. Ten vierde: de menselijke autonomie is inderdaad een belangrijke, ook christelijke, waarde maar ze wordt 'ondraaglijk licht' als ze voorbijloopt aan de wezenlijke nood aan verbinding van de mens met zijn omgeving, met alles rondom hem wat leven geeft: de natuur, de medemens en voor ons ook God.

Het huidige euthanasiediscours focust minder op ondraaglijk fysiek lijden dan tien jaar geleden. Wellicht omdat de palliatieve zorg hieraan vaak tegemoetkomt. Des te meer gaat de aandacht naar ondraaglijk psychisch lijden en naar autonomie: 'Het is toch mijn leven; ik mag toch zelf beslissen wanneer ik ermee stop'. Dit stelt naar ons aanvoelen onze samenleving heel sterk ter discussie. Het weerspiegelt hoe het individu losgeraakt is van de omgeving, van waaruit het nochtans levenszin en -kracht kan putten. Een mens is wezenlijk relationeel. Een mens wordt 'geheel' in een harmonische relatie met de natuur, in het liefdevol gedragen zijn door medemens, in het zich geborgen weten in de grote stroom van het Leven of de Liefde die wij God noemen. Zinnige zorg en menselijke zelfbeschikking vragen altijd ook om recht te doen aan die relaties. Zelfbeschikking-in-verbinding noemen we dit. We hebben dit ruimer uitgewerkt in ons recent herwerkte en bij Lannoo uitgegeven boek *Moe van het moeten kiezen*. Op zoek naar een spiritualiteit van de zelfbeschikking.

Zoals een mens heel zijn leven verweven is met zijn omgeving, zo is ook zijn sterven geen geïsoleerd gebeuren. Zelfs de vraag om euthanasie is een vraag aan een 'ander', concreet de arts. Is hij of zij te bewegen om in mijn levensproject te stappen? Kan hij of zij in vrijheid solidair zijn met mij of 'moet' de arts uitvoeren wat ik vraag? Euthanasie wordt steeds meer 'geassisteerde zelfdoding'; niet in de juridische zin – zelf een drankje innemen in plaats van een injectie door een arts –, wel in existentiële zin: iemand wil zelf worden gedood en vraagt daartoe de milde 'assistentie' van een ander. Dat zelfdodingskarakter wordt scherper naarmate de zieke nog langer zou kunnen leven. Dat is het geval bij zenuwaandoeningen zoals de ziekte van Parkinson en dementering, en bij vraagstukken die nu naar voren komen: ondraaglijk psychisch lijden, levensmoeheid van hoogbejaarden of gewoon een 'voltooid leven', waarvan in Nederland sprake is met het burgerinitiatief 'Uit vrije wil'.

Consensus

Wat betekent de vraag om euthanasie voor de mensen rondom? Als het 'goed' zit, groeit de beslissing tot euthanasie als een consensus in de diepe zin van het woord: een echt 'samen tot de overtuiging komen dat er geen enkele andere redelijke oplossing is' – zoals de Belgische euthanasiewettekst luidt. Een dergelijke beslissing in verbinding met anderen lijkt ons warmer, menselijker dan een persoonlijke claim of erg formele benadering. Vaak willen mensen uit het leven stappen omdat ze geen plaats meer hebben in de samenleving of omdat ze die samenleving niet tot last willen zijn. Hoe komt het dat precies mensen die soms heel veel voor anderen gezorgd hebben zelf niet tot last willen zijn? Welke samenleving hebben we uitgebouwd als we als afhankelijke en onnuttige mensen vaak zo denken?

Nieuw facet

Is het ten slotte ook geen zinvol perspectief om niet uit je leven te stappen, maar uit je levensproject? 'Ik ben niet meer wie ik was. Dit ben ik niet meer', klinkt het. Je valt niet meer samen met het gedachte dat je van jezelf had gemaakt. Inderdaad. Maar is het onmogelijk, in verbinding met je omgeving en je diepste Zelf, te 'sterven' aan wat je meende te zijn en een ander facet van je persoon te ontdekken? Neen, dit is geen verheerlijking van het lijden. Lijden op zich is niet zinvol en moet zoveel mogelijk worden verlicht. Maar in lijden zit meer dan negatiefs. Er is ook veel menswaardigheid als het samen wordt gedragen, als mensen elkaar 'nabij zijn', ook als ze niets meer kunnen 'doen'. Als je het hebt meegeemaakt, kun je daarover niet zwijgen. Het is zoals wanneer je in een donkere gebedscrypte gaat zonder het licht aan te steken. Aanvankelijk zie je niets. Nochtans weet je dat er een Christusbeeld staat. Pas na een hele tijd begin je in de duisternis het silhouet van het beeld te onderscheiden. Zo kan je in de duisternis van het lijden stilzitten en pas na een tijd ontwaren hoeveel intens leven erin schuilt.